

Týpí

Historie

Nejprve několik slov o historii týpí. Obytné kuželové stany používali příslušníci přírodních národů od severní Skandinávie (Laponci), přes sever dnešního Ruska (např. Něnci, Čukčové a mnoho dalších) po sever Ameriky a Grónsko (Inuité). Tato základní konstrukce stanu se

rovněž rozšířila do préríjních oblastí severní Ameriky, kde zdomácněla a byla přivedena téměř k dokonalosti. Odtud též pochází dnešní český název- týpí. Původní menší kožené stany pěších lovců a zemědělců (do 4m) se začaly zvětšovat se začátkem používání koní, kteří umožnili transport těžkých břemen. Ztracení koně španělských dobyvatelů Mexika se velmi rychle zabydleli a rozmnožili na prériích a indiáni dokonale využili tento "dar bílého muže". Stany se postupně zvětšily až na 7 m a jejich konstrukce byla propracována do nejmenšího detailu. Hmotnost stanu a tyčí již neomezovala a z indiánů se stali lovci kočující po obrovském území. Detaily konstrukce a tvar týpí se samozřejmě lišily oblast od oblasti, ale uspořádání a konstrukce byly

jednotné od severního Mexika až po jižní Kanadu. Dalším zlomem ve vývoji týpí bylo používání plátna místo kůže zhruba v polovině 19. století. (Ubylo bizonů a přibýlo bílých obchodníků, kteří plátno nabízeli.) Plátěný stan byl lehčí, ale náročnější na výrobu. Největší sněmovní stany měřili až 8 metrů a jejich rozměr již nebyl omezen hmotností, ale spíše délkou tyčí. S usazením indiánů v rezervacích týpí ztratilo svůj význam mobilního obydlí a v dnešní době je již pouze folklórní záležitostí (viz následující obrázek - USA, Utah).

Konstrukce týpí

Týpí je plachta přibližně půlkruhového tvaru stočená do kužele a podepřená tyčovou konstrukcí (viz obrázek). Na plachtě je vypracován [závěs](#), [kouřové chlopně](#), otvory pro spínací jehlice a [dveřní otvor](#). Většina plachet má v horní části vsazeny [dva klíny](#) pro dobré opásání svazku tyčí (pak jde týpí lépe vypnout a snižuje se riziko roztržení.). V Čechách se střetávají dvě konstrukce tvaru týpí - "[Dakota](#)" a "[Seton](#)".

Tvar Dakota je odvozen z popisu týpí R.Laubina a odpovídá zhruba tvarům týpí dakotských kmenů. Střed opasné kružnice je mimo střed plachty, asi v úrovni rohů kouřových chlopní. Výsledné týpí je pak "sražené na zadek".

Tvar Seton je odvozen z popisu sběratele indiánských tradic, lovce a spisovatele E.T. Setona. V tomto případě je střed kružnice opasné ve středu plachty, na závěsu. Týpí je tedy středově souměrné. Protože poloměr kružnice opasné je přibližně stejný jako průměr postaveného stanu, je většinou

uváděn jako "velikost" týpí. Tyto rozdíly ve tvaru nemají větší praktický význam. Různé drobné odchylky tvaru se běžně vyskytovaly i uvnitř jednoho kmene a byly způsobeny např. konkrétní velikostí bizoních kůží nebo leností bojovníkovo žen, které rezolutně odmítly nastavit krajní kůži. Pro praktické použití je zřejmě v našich podmínkách vhodnější typ Seton, neboť se lépe staví (má souměrnou kostru) a rovněž má při stejném poloměru plachty asi o 30cm větší vnitřní

prostor.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že drobné odchylky rozměrů a tvarů u různých výrobců nejsou dokladem "pravějšího" a "méně pravého" týpí. Porovnávat lze spíše kvalitu zpracování - provedení a vyztužení spodního lemu, vyztužení přední hrany a [obšití dírek pro jehlice](#), rozteče jehlic (do 25cm) , vyztužení závěsu a kornoutů na kouřových chlopních, vsazení klínu v horní části chlopní a provedení a začištění všech [švů](#).

Tyče, kolíky, jehlice

Tyče mají být dlouhé, tenké, lehké, pevné, hladké a samozřejmě přírodní. V našich lesích je nevhodnější smrk. V nouzi lze použít i borovici (těžší, křehčí, křivější) nebo některé listnáče. V hustém mladém lese ženou stromy do výše za světlem. Nejtenčí z nich jsou určeny na prořezání, a to jsou zrovna ty nejlepší na kostru týpí. Hajný nám určitě poradí místo, kde lze vhodné tyče nařezat a většinou je bude účtovat pouze jako palivo. Délka tyčí je nejméně o metr větší než poloměr týpí, minimální průměr v horní části je asi 2cm. Průměr v dolní části je vhodný co nejmenší - pod 10 cm.

Tyče je vhodné oloupat a je třeba pečlivě uhladit suky po větvích. Takto získané tyče jsou vhodné pro táboření na stálém tábořišti, neboť jejich přeprava na větší vzdálenost je komplikovaná a drahá

Pokud potřebujeme tyče častěji přepravovat, jsou vhodné tyče skládací, v silné části obrobené na menší průměr a tedy podstatně odlehčené. Obrobení na jednotný průměr rovněž umožní pohodlné a spolehlivé spojování pomocí vnější trubkové spojky. Jednu sadu těchto tyčí lze přepravovat na střeše osobního automobilu, dvě nebo tři sady bez problému převezeme na vleku za autem.

Potřebný počet tyčí je v rozmezí 11 až 20 podle velikosti týpí a množství vhodných smrků v místním polesí. Orientačně lze doporučit dle velikosti: 11ks do 5m, minimálně 11ks, lépe však 14ks do 6m, nad 6m ještě o 3 tyče více. Z důvodu přepravy se někdy používají i tyče dělené.

Kolíky jsou dřevěné, dlouhé 20 až 40 cm, o průměru 2 až 4 cm. Jehlice jsou z dřevěných prutů o délce asi 20 cm a průměru do 1 cm. Zaslouží si oloupat, ohladit a na jednom konci ořezat téměř do hrotu (průměr asi 5mm).

Umístění a stavba týpí

Místo pro stavbu týpí vybereme rovné, suché a slunečné. Dále zvolíme umístění vchodu. Indiáni z náboženských důvodů orientovali týpí k východu či jihovýchodu. Tato orientace rovněž umožňovala dobrý tah kouře při převládajícím západním větru. V české kotlině převládá vítr severozápadní, který je občas vystřídán severovýchodním, a tak ideální orientace vchodu je na jih až jihovýchod.

Vlastní stavbu zahájíme rozložením pláště týpí mimo vybrané místo a [rozložením nejsilnějších 3 tyčí na plášť](#). Přesah tyčí přes spodní hranu pláště má být asi 10 cm. Označíme si, kde se tyče dotýkají závěsu a v tomto místě je [dobře, ale volně svážeme](#) prádelní šňůrou nebo silným konopným motouzem. Konec šňůry asi v délce celé tyče necháme volně ležet. [Trojici tyčí vztyčíme](#) a roztáhneme v pravidelnou trojnožku. Jedna tyč je umístěna proti vchodu a další proti ní na stranách. Na trojnožku

klademe postupně další tyče tak, aby v místě opření vzniklo pravidelné vřetené (viz. obr. vpravo). Na zadní straně vynecháme jednu tyč pro nasazení pláště. Tyče v místě křížení několikrát ovineme šňůrou a její konec přivážeme k jedné z tyčí. Spodní konce tyčí jsou spíše uvnitř budoucího týpí.

[Zvedací tyč přivážeme k závěsu](#), [plachtu shrneme k tyči](#) a umístíme na kostru. Plášť roztáhneme na kostře a odshora [sepneme jehlicemi](#). Urovnáme kostru - tyče roztáhneme podle pláště a napneme plášť. Okraj pláště pravděpodobně nemá po celém obvodu stejnou [vzdálenost k zemi](#) (nejlépe 5 až 10cm-vlhko těsně při zemi plachtě škodí). Náprava je snadná. Zvedací tyč a tyče základní trojnožky zapustíme několik cm do země nebo lehce podložíme. Ostatní tyče lze poměrně snadno výškově posunout -

můžeme si pomoci "vrtěním" tyče. Hranu nyní zakotvíme pomocí kolíků. Často doporučované [oblázky a šňůrky](#) jsou sice stylové, ale snižují životnost plátěného týpí. Vhodnějším řešením jsou krátká [pevná poutka](#) prodloužená snadno vyměnitelnou šňůrkou. Vhodná rozteč oblázků či poutek je asi 70cm. Nyní [vypneme kouřové chlopně](#) pomocí posledních dvou tyčí a šňůr. Tečkou za stavbou týpí je [zavěšení](#)

kreslený návod

[dveří](#) na vstupní otvor.

Příslušenství týpí

"Holé"týpí je již vhodné k používání, ale pro pohodlné delší táboření jsou vhodné dva základní doplňky - lining (částečný vnitřní plášť někdy zvaný též rosná plachta) a "klobouk" (kryt konců tyčí proti dešti).

Lining je vnitřní plášť týpí zavěšený na vnitřní straně tyčí od země do výšky asi 1,5 až 2m. [Štěrbina](#) mezi vlastním pláštěm a liningem tvoří "komín"(fyzik by řekl "ejektor"), kterým proudí vzduch. Vzniklá cirkulace ochlazuje za horka vnitřek týpí, při topení podporuje odvod kouře. Za deště zabraňuje lining kapání vody z tyčí (samozřejmě pouze mimo střed týpí) a za chladu výrazně zlepšuje tepelnou pohodu.

Lining je [zavěšen na šňůrách](#) navázaných do kruhu na tyče uvnitř týpí. Spodní hrana liningu těsně přiléhá k zemi nebo dokonce [leží asi 10cm na zemi](#) (z praktických důvodů je vhodné, aby spodní část liningu byla vyrobena z materiálu odolnému dlouhodobě vůči vlhku-prodlouží se tak výrazně jeho životnost).

Klobouk je kruhová vypouklá plachta o průměru asi 1,5 až 2m, která kryje vrchol konstrukce a za deště tak znemožňuje zatékání vody do vnitřního prostoru po tyčích. Klobouk je vyztužen lískovými pruty a nasazen na vrcholy tyčí a zajištěn pomocí tří šňůr ke spodkům tyčí. Některá literatura klobouky nedoporučuje neboť jsou "mezi indiány málo používané" a "neestetické", při použití na dětských táborech jsou však velmi praktické.

Oheň v týpí

Ohniště je umístěno kousek před středem týpí (pod otvorem mezi chlopněmi), zahloubeno asi 15cm do země a po obvodě obloženo kameny. Ideálním palivem je suché tvrdé dřevo(málo kouří, nepraská a je výhřevné). Vhodné je rovněž dřevo borové, méně smrkové. Opatrní musíme být s klestím - pouze hrst na podpal nebo na krátké osvětlení týpí. Je až překvapující, jak malý oheň dokáže příjemně vyhřát vnitřek stanu. Po několika hodinách topení lze zbylé žhavé uhlíky a horký popel shrnout na hromádku ve středu ohniště a je zajištěno temperování vnitřku téměř po celou noc.

Na ohni lze samozřejmě i vařit. Běžně používané vidlice a trojnožky lze nahradit šňůrou zavěšenou z vrcholu týpí nad střed ohniště. Šňůra je ukončena pevnou "katovskou" smyčkou s háčkem na pověšení a nastavení výšky kotlíku. Lze vařit na přímém ohni, nebo na "sporo"pomalým kroužením kotlíku kolem ohně. Též manipulace s kotlíkem je velmi snadná. Po vaření uklidíme šňůru stranou za jednu z tyčí.

Kouř v týpí

Staré moudro praví, že není kouře bez ohně, ale oheň bez kouře je rovněž velmi vzácný. Několik základních pravidel, která občas i platí:

- chlopně nastavit pouze s [malou mezerou](#) (asi 20cm šíře) a po větru,
- kouř se drží +/- v horních třech metrech stanu,
- kouř se drží až nad liningem.

Kombinací těchto pravidel lze většinou získat uspokojivý výsledek.

Děšť

Hustě tkaná impregnovaná celovina a její značný sklon (60°) zajistí nepromokavost pláště. [Kouřové chlopně lze uzavřít](#) položením přes sebe. Problém je zatékání vody po tyčích. Voda skapává z nerovností (suky, kůra, spoje dělených tyčí apod.). Řešením je pečlivé očištění a uhlazení tyčí a v případě spoje s vedení vody přes spoj pomocí prutu nebo provázku podél spoje. Nejlepší však je použití [klobouku](#).

Přesah tyče u země.

Rozložení na zemi.

Svázání základních tyčí.

Zvedací tyč a plachta shrnutá u tyče.

Sepnutí plachty.

Plachta u země.

Vypnutí chlopní a dveře.

Klobouk.

Lining u země.

Zavěšení Liningu.